

vonatkozó alapos és teljességre törekvő bibliográfiai összeállítást is csak ez a feldolgozási módszer teszi lehetővé. Műszaki könyvtárainknak és elsősorban kutató intézetek könyvtárainak tehát arra kell törekedniük, hogy a szakterületükhöz tartozó folyóiratok visszamenőleges évfolyamait is beszerezzék és feldolgozzák, mert csak ezáltal segíthetik elő a tudományos kutató- és fejlesztő munka teljes sikerét.

Györe Pál
Optikai Kutató Laboratórium

* * * * *

FIGYELŐSZOLGÁLAT

022

Könyvtáráépületek. - GIBBONS; HEIDTMANN.-
Architectural Record, 115. (k. l. sz. 1954. p. 158-160,
Két kisebb könyvtáráépület tervei.

022.5 : 027.6

Ujtipusu kutatófülkék. - HERNER, S. - Special Library,
1955. jan. p. 39-40.

Amerikában 1951-ben könyvtáros kongresszus foglalkozott a következő kérdéssel: hogyan lehet a tudományos kutatásnak megfelelő körülményeket teremteni a szakkönyvtárakban úgy, hogy ugyanakkor a könyvtár területét is maximálisan kihasználhassák?

A kongresszusi közvélemény a hordozható kutatófülkéket tartotta e célra legmegfelelőbbnek. A fülke kísérleti példányának elkészítésében a könyvtárosoknak is nagy szerepük volt, mert ismerve a különleges követelményeket, irányítani tudták a tervezési és kivitelezési munkálatokat.

A kísérleti fülkét egy személyre tervezték, és három év múltán, 1954-ben új kongresszuson vitatták meg a tapasztalatokat. Az eredmény: kialakult a kutatófülkék végleges formája, melyet azóta már nagy tömegben gyártanak.

A fülke leírása: 167.64 cm. magas fal adja a keretet, 60.96 cm mély, 121.92 cm. széles.

A fülke kétszemélyes, hordozható, falai rétegelt falemezből készültek, melyet hangtompító, lemosható anyaggal vontak be. Írópolc és könyvespolc beépítve. A könyvespolc alatt van elhelyezve a fülke önálló világítóberendezése.

Az itt bemutatott kutatófülke nagy előnye, hogy a könyvtárak már-már felhasználhatatlannak hitt helyeit is kutatószobává tudja varázsolni.

A példa azt mutatja, hogy a könyvtárosoknak aktív segítséget kell nyújtaniuk az új könyvtári berendezések tervezésében. /F.T./

002.63/497.1/

A belgrádi "Jugoszláv Műszaki-Tudományos Dokumentációs Központ". - MIKULASZEK, W. - Schweiz. techn. Zeitschrift, 52.k. 4., 5. sz: 1955. jan. 27., febr. 3. p. 49-55, 65-70.

A jugoszláv kormány kérésére az UNESCO a technikai segítségnyújtás keretében 1952-ben szakértőbizottságot küldött Belgrádba a jugoszláv műszaki és tudományos dokumentáció megszervezésének segítésére. A bizottság vezetője e cikkben közli munkájuk eredményeit és részletes ismertetését adja a jugoszláv dokumentáció 1954. szeptemberi helyzetének. Létszámtáblázatot, költségvetési adatokat és szervezési irányelveket is ad. Az elért eredmények összehasonlításai nem helytállóak. Kivülálglik, hogy nem ismeri a Szovjetunió és a népi demokráciák dokumentációs intézményeit és azok munkáját. A cikk ennek ellenére érdeklődésre tart számot, elsősorban dokumentációs szervezés-technikai szempontokból. /J.L./

025.25/73/ : 061.6.055.1

Kutatói jelentések özöne az amerikai szakkönyvtárakban. CANTER, L. - Special Libraries, 1954. dec. p. 407-413.

Az utóbbi években Amerikában 75 ezerre becsülhető az évenként kiadott kutatói jelentések /reports/ száma. A jelentéseknek ez a nagy tömege valósággal természeti csapásként nehezedik a szakkönyvtárakra úgy feldolgozásuk, nyilvántartásuk, mint raktározásuk szempontjából.

Mik a forrásai a felmerülő nehézségeknek?

1. A jelentések nagy tömege.

Minden szakkönyvtárnak igyekeznie kell beszerezni a profiljába vágó jelentéseket. Ez nehéz feladat elé állítja a könyvtárakat - hiszen a kiadó gyakran ismeretlen, vagy katonai. Az említett nehézségeket növeli még az is, hogy a szakkönyvtárakat fenntartó intézmények is nagy számban bocsátanak ki jelentéseket az ott végzett kutató munka eredményeiről. Ezek feldolgozásáról, kezeléséről, raktározásáról természetesen a könyvtárnak kell gondoskodni.

2. Feldolgozási problémák.

Miután a jelentések nagy többsége bizalmas jellegű anyagot tartalmaz, kiadójukat nehéz kikutatni. Ezt súlyosbítja az a körülmény, hogy a címlap adatait igen sok változatban, vagy egyáltalán nem közlik a kiadók. Az anarchikus adatközlés ellen és a megjelenő jelentések katalógizálásának megkönnyítése céljából egyes dokumentációs szervek lépéseket tettek a szabvá-

nyosításra, és egy egységes vezérszó-táblázat készítésére, ami jelenleg még kísérleti stádiumban van. A hiba az, hogy ehhez a mozgalomhoz a dokumentációs intézményeknek és a szakkönyvtáraknak csak egy kis része csatlakozott.

Raktározás. Két féle rendszer használata:

1. Kiadó szerinti csoportosítás.
2. Numerus kurrens raktározási rendszer.

A raktározásnál felvetődik a kérdés: helyes-e a bizalmas természetű jelentéseket együtt tárolni a nem bizalmas jellegűekkel? Ezt a kérdést minden könyvtár a saját belátása szerint oldja meg. Egyébként a numerus kurrens raktározás célszerűbb.

Olvasószolgálat, a jelentések szétoosztása.

Nagy felelősség terheli a könyvtárakat a jelentéseknek mind szétküldése, mind propagálása terén. Erős szűrést alkalmaznak mindkét esetben. Legtöbb intézmény csak a nem bizalmas anyagot ismerteti az olvasókkal. Sok könyvtár a más könyvtárraktól kapott jelentés-ujdonságjegyzéket körözi olvasói között.

Dokumentációs központok.

A jelentések gyűjtésében, feldolgozásában, bibliografizálásában és ismertetésében a könyvtárak mellett nagy szerepe van a Dokumentációs Központoknak. Ezek közül kiemelkedik az ASTIA /Armed Services Technical Information Agency/, amely 1951-ben alakult 2 másik dokumentációs intézmény összevonásának eredményeképpen.

Összegezés:

Legfőbb ideje, hogy a könyvtárosok felismerjék, mit jelent a dokumentáció századában élni és dolgozni! A kutatói jelentések nagy tömegének könyvtári feldolgozásából adódó problémák figyelmeztetik a könyvtárosokat; vagy sikerül megbirkózniuk a dokumentációs termékek növekvő tömegével, vagy elvesztik uralmukat az anyag felett, és a megőrző könyvtáros szerepéhez térnek vissza, elvesztvén azt a tekintélyt, mely ma még egyenlő pozíciót biztosít a könyvtárosok és a dokumentalisták számára. Mi segíthet itt? Csakis az, hogy szakítanak az elavult könyvtári gyakorlattal, új módszerek kikísérletezéséhez fognak. Ebbe a munkába pedig be kell vonni mindenkit, akinek szívére a kikerülhetetlen feladat megoldása. Különösen törekedni kell a mechanikai és elektromos könyvtári gépek, eszközök kifejlesztésére. /F.T./

027.6 : 021.1

A szakszervezeti üzemi könyvtárak munkaterve. - KLIKA, J. Könyvtári Tájékoztató, 1955. jan. p. 35-41.

Mi a munkaterv célja? Az, hogy a könyvtári munkában irányadó szempontokat, feladatokat összegezzük, és ennek alapján dolgozzunk.

Mit tartalmazzon a munkaterv? 1./ A könyvtár feladata-

it és előkitűzéseit. Ez annyit jelent,

a./ hogy minden könyvtárnak elsősorban országos feladatokat kell teljesíteni, azaz növelni kell a dolgozók politikai öntudatát, tudását az igaz hazafiság szellemében,

b./ hogy a könyvtárnak a vállalat szolgálatában kell állni,

c./ hogy a könyvtárosnak ismernie kell a könyvtári munka további kiterjesztésével és megjavításával kapcsolatos feladatokat.

2./ A munkaterv második részében foglalkozni kell a könyvtári munka fő/ellenőrző/ mutatószámaival. A mutatószámok részlete:

a./ az olvasók jelenlegi száma és összetétele,

b./ a kölcsönadott könyvek száma és jellege,

c./ a könyvállomány nagysága és összetétele,

d./ a könyvállomány forgalma,

e./ a könyvtár tömegmunkájának statisztikája.

A mutatószámok a könyvtár működéséről vezetett pontos statisztikából kell hogy kiinduljanak. Ezek a számok nyújtanak konkrét alapot a könyvtáros munkájának elemzéséhez és a tervezéshez.

Szerző külön foglalkozik azokkal a könyvtári feladatokkal, amelyeket a gyakorlatban leginkább elhanyagoltak az üzemi könyvtárosok. Így az olvasókkal és a könyvtári aktívakkal való foglalkozás, a szerzeményezés, a könyvtár és az üzem együttműködésének kérdésével. Külön kiemeli a könyvtári dolgozók politikai és szakmai továbbképzésének fontosságát. Kíváncsi, hogy a cikket minden szakkönyvtáros teljes fordításában is elolvassa. /F.T./

778.31 : 778.142
681.616.7

Mikrofényképezés, magasnyomáshoz hasonló sokszorosítás és az új film-szedőgépek. - WEBB, Th. - Library Quarterly, 25. k. 1. sz. 1955. jan. p. 111-124.

Évtizedek óta keresik azt az új nyomdatechnikát, amely a példányszámu kiadványokat függetleníti a vásárlók számától és kifizetődővé teszi. E téren eddig a következő módszerek és eszközök alakultak ki.

A mikrofényképezés. A m i k r o f i l m - közismert hátrányai ellenére - teljes mértékben bevált, különösen a kis példányszámban megjelenő tudományos irodalom forgalmában. A nagy dokumentációs intézmények és egyetemek sokhelyütt a disszertációk másrendszerű sokszorosításával egyidejűleg mindjárt azok mikrofilmjét is elkészítik. Kitűnően bevált az á t n e m l á t s z ó m i k r o k á r t y a /mikrokard, mikroprint, stb./ a 10-15 példánynál nagyobb példányszámu tudományos irodalom többszörözésénél. E téren szükség van a méretek nemzetközi szabványosítására. A leghasználtabb méretek: 75 x 125 mm /48 oldalt megőrző 48 kockával, 1:24

kicsinyításban/; 150 x 225 mm /100 oldallal/; 9 x 12 cm /48 vagy 60 oldallal/. Franciaországban a 35 mm széles normálfilmre felvett mikrofilmről - annak rövidebb csikokra felvágásával és papírra másolásával - készítenek mikrokártyákat. A mikrofilmmel szemben sok előnye van, de használatához erős nagyító-leolvasó berendezésre van szükség. Tudományos intézetek és tudományos könyvkiadók ma már rendszeresen kétféle formában sokszorosítják a kutatói jelentéseket, disszertációkat és egyéb különleges szakirodalmi termékeket: nyomtatásban /egyszeri kiadásra/ és mikrokardon.

Az Offszet-nyomás a tudományos irodalom olcsó terjesztésének másik módja. Az irodai offszet-sokszorosító gépek /pl. rotaprint/ igen nagy lehetőségeket nyújtanak szövegek, rajzok és egyéb különleges nyomtatványok kispéldányszámu és olcsó előállításához. A konstruktörök főtörekvése az, hogy az így nyert nyomtatványok elérjék a magasnyomás esztétikai színvonalát. Eddig e téren a következő eszközök alakultak ki:

az "írószedés".

V i l l a m o s i r ó g é p /IBM/, amely minden betűt egyenletesen üt le, egyszer használt indigó papírszalaggal dolgozik és nyomdai betűtípussal ír, a betűközöket a gép önműködően /sorzárással/ szabályozza. Az így írott szöveget vagy közvetlenül az alumíniumlemezre gépelik, vagy lefényképezik és tetszőleges nagyságban viszik át a nyomólapra.

A V e r y t y p e r, az írógép és a szedőgép között álló eszközök, amely többféle betűtípussal tud egyszerre írni. A betűtípusokra való átváltás pillanatok alatt történik. A szöveget kétszer kell leírni, második alkalommal sorzárással, egyenlő hosszú sorokban.

J u s t o w r i t e r, a házi író-szedőgépek harmadik új típusa. Az előbbieknél fejlettebb és természetesen drágább. Két gépegysége közül az egyik papírszalagot lyukaszt, a másik - önműködő - gépegység e papírszalag alapján tökéletesen legépel, illetve "írószedéssel" előállítja a sokszorosításra kész szöveget.

Ezeknek a gépeknek alkalmazása megfelelő sokszorosítóval együtt, forradalmat jelent a tudományos irodalom számára, mert minden tudományos intézet és nagyobb könyvtár aránylag kis költséggel egyetlen irodai helyiségben kifizetődő módon maga állíthatja elő kiadványait.

Az ólom nélküli nyomtatás. A nyomdatechnika nagy forradalmát azonban a most még teljesen ki nem forrott f i l m - s z e d ő g é p e k jelentik. Az új megoldás a nyomtatás technikai elvét változtatja meg: megszünteti az ólombetűket vagy sorokat és helyettük f é n y k é p e z i a betűket. Eddig kialakult típusok:

F o t o s e t t e r. Külsejében alig különbözik az eddigi szedőgépektől. Egy egységből áll, billentyűzetének leü-

tésével matricák hullanak le. A matricák azonban nem öntőformák, hanem olyan műanyagegységek, amelyek egy-egy betű átlátszó negatívját tartalmazzák. Ezek egymásután egy fényforrás és optikai lenoszerendszer között haladnak el, ami által filmre fényképeződnek a kívánt kisebb, vagy nagyobb nagyságban. A filmről a szöveget azután szokott módon viszik át valamilyen offszet rendszerű nyomóalupra.

M o n o p h o t o . Amig az előbbi gép a ma szokásos sor-szedőnek felel meg, addig ez a közismert Monotype gépnek fényképezésre átállított típusa. Egyik gépegysége papírszalagot lyukaszt, a másik e szalag önműködő kiváltásai alapján filmre fényképezi a betűket.

L i n o f i l m . Elve az előbbivel azonos, de többféle szedésre alkalmas és azonkívül önműködően elkészíti a kiszedett szöveg gépiert példányát is, úgyhogy megkönnyíti a korrekturák elvégzését.

P h o t o n . A legfejlettebb, már elektronikusan dolgozó típus. A leütött billentyűk elektronikai hatásokat váltanak ki, melyeket a gép "megjegyez" magának és a teljes sor leírása után "visszaemlékezve" a betűkre, filmre másolja át azokat.

Mindezek a bonyolult és egyre tökéletesedő gépek és módszerek teljesen átalakítják a nyomtatás és sokszorosítás módszereit. A tudományos irodalom szempontjából a kis példányszám kérdése akkor tekinthető megoldottnak, ha a mikrofényképezés és a házi offszet-sokszorosítás módszerét a tudományos intézmények és nagykönyvtárak általánosan alkalmazni fogják. Az új szedési módszer /filmszedőgép/ egyelőre még nem oldja meg a tudományos irodalom olcsóbbításának kérdését, de bizonyos, hogy az előállítható kiadványok minőségét, sokféleségét fokozza és olyan nyomási követelményeket is kielégít, amelyekre a régi magasnyomás nem volt képes. /O.I./

- x - x - x -

H I R E K - K Ö Z L E M É N Y E K

A Szakkönyvtáros Vizsgabizottság f.évi június 22-én és 23-án vizsgáztat. Vizsgára való jelentkezés telefonon /139-002/.

x

A szakkönyvtárosok felszabadulási munkaversenyében kiadványunk legutóbbi számának megjelenése óta a következők kapcsolódtak be:

Autóközlekedési Tudományos Kutató Intézet /II/
Földalatti Vasút Vállalat /III/
Hidépítő Vállalat /III/
IBUSZ /III/
Közlekedési Dokumentációs Nyomtatványellátó Vállalat /III/
Szénszállító Értékesítő Üzem
Ótelepi Gépzem /III/
Hazai Pamutszövő Gyár /III/